

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДУ НАВУКОВЫХ, ТЭХНІЧНЫХ І ПРАФЕСІЙНА АРЫЕНТАВАННЫХ ТЭКСТАЎ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

Установа адукацыі “Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт харчавання”

Кафедра гуманітарных дысцыплін

Упраўленне Дзяржаўнага камітэта судовых экспертыз Рэспублікі Беларусь па
Магілёўскай вобласці

Бунас А.У., Макарава С.У.

Лінгвістычная сітуацыя ў Рэспубліцы Беларусь традыцыйна лічыцца неадназначнай і даволі складанай. Насельніцтва нашай краіны па характары моўных паводзін адрозніваецца ад іншых краін двухмоўем асаблівага тыпу з моцнай перавагай рускай мовы, якая не з’яўляецца роднай для большай часткі карэнных жыхароў. Па статыстычных даных апошняга перапісу насельніцтва

53,2% нашых суайчыннікаў назвалі беларускую мову роднай, і толькі 23,4%

Грамадзян паведамілі, што звычайна размаўляюць дома па-беларуску[1].

Але нягледзячы на невялікую папулярнасць беларускай мовы ў паўсядзённых зносінах, і нават ў сферы вышэйшай адукацыі ў цэлым, навыкі навуковага, тэхнічнага перакладу з’яўляюцца неабходным, патрэбным уменнем і для кожнага студэнта, і для навуковага супрацоўніка. Студэнтам спатрэбіцца афармляць рэферат для дыпломнай работы як на рускай, так і на беларускай мове; час ад часу па розных прычынах узнікае неабходнасць беларускамоўных публікацый па спецдысцыплінах і агульных прадметах гуманітарнага цыклу; таксама кожны супрацоўнік вышэйшай школы сутыкаўся з неабходнасцю складання характарыстыкі і іншых дзелавых папер па-беларуску.

У цяперашні час навукова-тэхнічны прагрэс дазволіў нам імгненна спраўляцца з задачай перакладу любых тэкстаў, як мастацкіх, так і прафесійна арыентаваных. Вялікая колькасць разнастайных электронных перакладчыкаў на любы густ пакідае ўражанне ў адсутнасці падобнай праблемы ў ХХІ стагоддзі. Але, калі сутыкнуцца з перакладам навуковых тэкстаў на практыцы, становіцца відавочна, што тэхнічныя сродкі значна паскараюць працэс, але не даюць гарантыі ў адсутнасці памылак. Таму рэкамендуецца пасля карыстання праграмамі для перакладу абавязкова правярыць тэкст яшчэ раз і звярнуць увагу на далейшыя рэкамендацыі.

Для паспяховага перакладу тэкстаў па спецыяльнасці спатрэбіцца руска-беларускія слоўнікі. лепш аддаць перавагу двух- і трохтомным акадэмічным выданням, напрыклад, слоўнікам пад рэдакцыяй К. Крапівы або Я. Коласа, дапамогуць пры перакладзе і спецыяльныя тэрміналагічныя слоўнікі. Школьныя слоўнікі звычайна не змяшчаюць слоў-тэрмінаў, таму карыстацца імі немэтазгодна. Спецыфічныя тэрміны могуць адсутнічаць і ў базе праграм-перакладчыкаў, у такім выпадку словы, застаюцца ў рускамоўным варыянце.

Пры перакладзе асобнага слова неабходна звярнуць увагу на яго значэнне ў дадзеным кантэксце. Напрыклад: *блюдо 1. (посуда) талерка, блюда; 2. (кушанье) страва; обед из трёх блюд – абед з трох страў*. Інакш могуць нечакана з’явіцца наступныя варыянты перакладу: *белки, жиры и углеводы – вавёркі, тлушчы і вугляводы; брак продукции – шлюб прадукцыі; образование жиров – адукацыя тлушчоў; консервы, заключённые в банки – кансервы, зняволеныя ў слоікі*. Падобныя “шэдэўры”, узятыя са студэнцкіх перакладаў па спецыяльнасцях Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта харчавання, былі напісаны з дапамогай праграм-перакладчыкаў.

Не трэба пакідаць без увагі паметы ў слоўнікавых артыкулах. Пры перакладзе назоўнік можа змяніць род або лік, што аўтаматычна выклікае змены граматычнага характару ў залежных словах. Напрыклад: *сырьё ср сыравіна, -ны ж; основное сырьё – асноўная сыравіна; крупаж крупы, род. круп ед. нет; рисовая крупа – рысавыя крупы*.

Канчаткі назоўнікаў мужчынскага роду ў родным склоне, як правіла, выклікаюць цяжкасці пры перакладзе. Складанае аб’ёмнае правіла, заснаванае на адценнях значэння слоў, іншым часам цяжка прымяніць на практыцы нават філолагам са стажам. Гэтую інфармацыю таксама можна праверыць па перакладных слоўніках: пасля беларускага перакладу назоўнікаў падаецца канчатак роднага склону з апошнім зычным гукам асновы. Напрыклад: *витамин вітамін, -ну м.; планв разн. знач. план, род. плана м*.

Перш чым узяцца за пераклад абрэвіятуры або складанаскарочанага слова, трэба вызначыць іх расшыфроўку. Напрыклад: *МГУП (Могилёвский государственный университет продовольствия) – МДУХ (Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт харчавання); хозрасчёт (хозяйственный расчёт) – гасразлік (гаспадарчы разлік)*. Неабходна звярнуць увагу на пераклад скарачэнняў найбольш папулярных у навуковай літаратуры: *и т. д. (и так далее) – і г. д. (і гэтак далей); и т. п. (и тому подобное) – і да т. п. (і да таго падобнае); и др. (и другие) – і інш. (і іншыя); т. е. (то есть) – г. зн. (гэта значыць)*

Навуковыя ўстойлівыя выразы (фразеалагізмы) нельга перакладаць механічна, паслоўна, а трэба ўспрымаць сэнс выказвання ў цэлым. Спачатку трэба выдзеліць галоўнае слова ў словазлучэнні, знайсці яго ў слоўніку і ўважліва прачытаць слоўнікавы артыкул, дзе будуць прапанаваны беларускія адпаведнікі да найбольш ужывальных устойлівых выразаў. Напрыклад: *точка в точку – кропка ў кропку; точка зрения – пункт гледжання; в самую точку – у самы раз; дойти до точки – дайсці да краю; сдвинуть с мёртвой точки – зрушыць з мёртвага пункту; и точка – і ўсё*.

Трэба звярнуць увагу на асаблівасці перакладу некаторых спалучэнняў слоў, а менавіта на выпадкі дзеяслоўнага кіравання і ўжывання лічэбнікаў *два, тры, чатыры* з назоўнікамі і залежнымі ад іх словамі. Напрыклад: *два плановых документа (р. скл.) – два планавыя дакументы (н. скл.); три целых две десятых (р. скл.) – тры цэлыя дзве дзясятыя (н. скл.); значение больше единицы (р. скл.) – значэнне большае за адзінку (в.скл.); заведующий складом (тв. скл.) – загадчык склада (р. скл.); по семейным обстоятельствам (д. скл.) – па*

сямейных абставінах (м. скл.); согласно инструкциям (д. скл.)– згодна з інструкцыямі (тв. скл.).

Вельмі ўважліва трэба аднесціся да перакладу дзеепрыметнікаў, памятаючы, што не ўсе формы характэрны для беларускай мовы. Абмежаваны ў выкарыстанні дзеепрыметнікі з суфіксамі -ўш-, -ш-, -уч-, -юч-, -ач-, -яч-, -ім-, -ем-, адсутнічаюць зваротныя формы дзеепрыметнікаў. Пры перакладзе ў залежнасці ад кантэксту непажаданыя формы трэба замяняць дзеепрыметнікамі з ужывальнымі суфіксамі -н-, -ен-, -ан-, -т-, -л-, іншымі часцінамі мовы (прыметнікамі, назоўнікамі, дзеясловамі) або даданымі сказамі. Напрыклад: *хлебо-булочная прадукцыя, характэрызуючаяся высокім якасцю*– *хлеба-булачная прадукцыя, якая характарызуецца высокай якасцю; вядомая высокай якасцю хлеба-булачная прадукцыя; высакая якасная хлеба-булачная прадукцыя*. Але сустракаюцца канструкцыі, калі ўжыванне даданага сказа не будзе апраўданым. Пры пераходзе дзеепрыметнікаў у разрад прыметнікаў падобная даданая частка будзе выглядаць некарэктна, асабліва цяжка падабраць пераклад да канструкцый у цяперашнім часе. Тады на дапамогу прыйдуць спалучэнні слоў “у працэсе”, “у стадыі”. Напрыклад: *трансфармуруюццаеся грамадства – грамадства ў працэсе трансфармацыі; развіваючаяся эканоміка – эканоміка ў стадыі развіцця*.

Дзеепрыслоўі ў беларускай мове ўжываюцца толькі ў дзвюх формах: з суфіксамі -учы, -ючы для дзеепрыслоўяў незакончанага трывання, напрыклад: *ачышчаючы, бродзячы, утвараючы*; з суфіксамі -ушы, -шы для дзеепрыслоўяў закончанага трывання, напрыклад: *ачысціўшы, забрадзіўшы, утварыўшы*. Грубай памылкай лічацца дзеепрыслоўі незакончанага трывання з суфіксамі -ушы, -шы (тыпу *ачышчаўшы, брадзіўшы*), нават калі такія формы ўтвараюцца ў рускай мове.

І нарэшце, трэба памятаць, што з 1 верасня 2010 года ўведзены ў агульнае карыстанне новыя арфаграфічныя нормы [2], таму неабходна правесці перакладзены тэкст на адпаведнасць дзеючым правілам беларускага правапісу. Большасць праграм для перакладаў не прытрымліваецца апошняй рэдакцыі правіл. Для правяркі электроннага перакладчыка трэба надрукаваць вядомае словазлучэнне, пераклад якога не выклікае цяжкасцей, напрыклад: *государственный университет – дзяржаўны ўніверсітэт*. Калі ў слове “*ўніверсітэт*” у нескладовае не з’явілася, то, на жаль, праграма пасля рэформы не аднаўлялася, і спатрэбіцца яшчэ самастойна разабрацца ў асаблівасцях апошняга ўнармавання беларускай арфаграфіі.

Такім чынам, пераклад навуковых, прафесійных тэкстаў мае спецыфічныя асаблівасці і патрабуе пэўных навыкаў, авалодаць якімі – актуальная патрэба для кожнага высокакваліфікаванага спецыяліста.

ЛІТАРАТУРА:

1. Перепись населения – 2009. Выходные регламентные таблицы. Национальный состав населения, гражданство. Распространение в Республике Беларусь и областях белорусского и русского языков. Республика Беларусь. –

Режим доступа: http://www.belstat.gov.by/upload-belstat/upload-belstat-pdf/perepis_2009/5.11-0.pdf. – Дата доступа: 02.05.2018.

2. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі / Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь. – Мінск, 2008. – 144 с.

ПУТИ ПОПОЛНЕНИЯ МЕДИЦИНСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

УО «Гродненский государственный медицинский университет»

Кафедра иностранных языков

Василевич М.Н.

В связи с интенсивным развитием медико-биологических знаний количество специальных медицинских терминов значительно возрастает. Следует отметить, что сильнейшим толчком к образованию множества терминов служат новые открытия. Кроме того, появляются новые отрасли медицины, связанные непосредственно как с медицинской наукой, так и с пограничными с ней отраслями знаний. Расширяется международное сотрудничество специалистов разных стран, ведущее к созданию интернационального медицинского лексического фонда, состоящего из специально отобранных и культивируемых терминов, терминоэлементов, номенклатурных обозначений, сокращений и символов. В двадцатом веке развиваются такие специальности, как радиология, генетика, иммунология, вирусология, диетология, витаминология и другие. Создание новых лекарственных средств и препаратов, появление нового медицинского оборудования, необратимый процесс внедрения в медицину лазерной техники и ее компьютеризации порождает необходимость номинации особых понятий и реалий. Современная немецкая медицинская терминология достигла огромных размеров. В результате информационного взрыва - необычайно быстрого роста потоков научной и производственной информации - произошел "терминологический взрыв" - резкое увеличение числа новых терминов.

Изменение в составе синонимических и антонимических групп, входящих в немецкую медицинскую терминологию, связаны с такими тенденциями, присущими языку, как тенденции к дифференциации, а также к усложнению и обогащению его структуры.

Источниками синонимии в терминологии медицины немецкого языка являются: функционирование ареальных, диалектных, словообразовательных синонимов, наличие терминов-эвфемизмов, профессионализмов, устаревших, эпонимных и заимствованных терминов.

Антонимия в немецкой медицинской терминологии представлена едва ли не шире, чем в общелитературном языке. Такое положение объясняется тем, что противоположные понятия реально существуют в науке, а противопоставление понятий является элементом научного понимания